

Lubomír Doležel o románu *Podobojí*

Daniela Hodrová

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Váží si pozornosti, kterou v knize *Heterocosmica II* věnoval Lubomír Doležel mému dávnému románu. Vyslovit se k jeho interpretaci pro mě znamená vyslovit se k počátku mého románového psaní před více než třiceti lety. Jakkoli už tehdy v něm působila moje znalost historie románu a románových typů (měla jsem už za sebou *Román zasvěcení* a *Hledání románu*), vznikl román *Podobojí* na dosud nepopsané pláni, aniž jsem tušila, že už se v něm zakládají struktury, způsoby, postupy, repertoár příběhů, dějů, postav, motivů, které budu v následujících dekádách v dalších románech rozvíjet, obohacovat, komplikovat.

K založení „logicky nemožného fikčního světa“, jak svět v *Podobojí* označil Doležel, došlo tehdy, jak jsem si nyní uvědomila, vlastně hned v první větě románu: „Alice Davidovičová by si nikdy nepomyslela, že okno jejího dětského pokoje visí tak nízko nad Olšanským hřbitovem, že tělo tuto vzdálenost urazí ani ne za dvě vtřeiny.“ Ačkoli v tu chvíli není úplně jasné, jestli tato myšlenka patří té, která právě skočila z okna a zůstala svým způsobem živá, vědomá, anebo vypravěči. Přesto ve větě možná je, možná není obsažen už náznak, že myšlení po smrti nemizí, že smrt, alespoň v románu, není definitivním koncem.

Je pravda, že „nemrtví“ — takto Lubomír Doležel označuje ty, kteří jsou v románu po smrti, a přesto dál žijí — mají stejné city, obavy, úzkosti, touhy, ale mění se jejich míra i charakter — jsou zveličené a zároveň zredukované, omezené na několik základních citů, myšlenek, averzí apod., na několik situací a dějů, do kterých vstupují, které opakují — v tom spočívá jejich prokletí, bludná kruhovost jejich existence. A s tím souvisí i jejich groteskní charakter, zřetelný zejména u historických postav pohřbených na Olšanech. Jejich figury jsou takřkajíc „holé“, jejich existence loutková, nežádka trapná ve starším významu, tedy trýznivá, i trapná ve významu dnešním. Podobnou existenci však v románu vedou i všichni živí, jejich příběhy se vlastně příliš neliší od příběhů nemrtvých — oni jsou zase vlastně „neživí“. Přejít z jednoho světa do druhého je sice zprvu možný jen pro nemrtvou Alici a neživého Diviše Paskala, ale později, v kolektivních scénách se svět neživých a nemrtvých prostoupí — je to jediný svět. A tento svět alegoricky vypovídá o dějinách, stavu, mentalitě jednoho národa, hlavně pak o jedné jeho neslavné epoše. Tento alegorický aspekt je přitom velmi důležitý — v sedmdesátých letech to byla alegorie srozumitelná, groteskní, jednoznačně znevažující pohled na dějiny i současnost (pražské povstání, pražské jaro, příchod vojsk, normalizaci) byl natolik zjevný, že jsem rukopis nechala kolovat bez svého jména.

OPEN ACCESS

Proč to uvádím? Proto, že žánr alegorie, nebo lépe alegorický modus s sebou přinášel právě onu samozřejmou možnost pohybovat se v „logicky nemožném fikčním světě“, stejně jako ji přináší báseň, v níž už metafora znamená vstup do jiné dimenze, do logicky nemožného světa. Některé děje jsou v *Podobojí* alegorické, jiné zase pohádkové: v pohádce se čtenář vesměs pohybuje v logicky nemožném fikčním, „nerealistním“ světě. V pohádce, a také v mýtu jsou běžné podvojně postavy (jako ptakokrysa v *Podobojí*), mluvící zvířata a předměty (v *Podobojí* štucl, bourec morušový, krejčovský panák, ale i komora) a jedním z nejvýznamnějších pohádkových motivů je metamorfóza (v *Podobojí* častá). Prostupování světů živých a mrtvých je obvyklé v mýtu. Rysy, které pan profesor odhaluje a vnímá jako charakteristické pro postmoderní prózu a na jejich základě svět *Podobojí* pokládá za extrémní typ logicky nemožného fikčního světa stojícího v protikladu k světu realistnímu, souvisejí tedy vlastně s žánrovou polymorfností *Podobojí* — epické básně, alegorie, pohádky, mýtu, kde se jedná o rysy typické, žánrově kanonické. Přece jsou tu však — uznávám — podstatné rozdíly, na které bylo ve stati upozorněno a kterými se od alegorie a pohádky, nikoli od básně, tento román liší — negace lineárního narativního času (v básni to ovšem není nic výjimečného) a modalita nejistoty — situace, kdy něco je a zároveň není: možná je — možná není — modalita „podobojí“. V tomto smyslu román vskutku opouští sféru mýtu, pohádky, alegorie a projevují se v něm vlastnosti toho, čemu se říká postmoderní diskurz. Opouští také sféru klasické logiky a směřuje k „fuzzy“, mlhavé logice, od významové jednoznačnosti, jistoty k ambivalenci a nejistotě. A od kanonických žánrů se vzdaluje i v jiném ohledu: tam, kde se v pohádce do podsvětí vstupuje branou, studnou, lesem (stejně je tomu v *Božské komedii*), tam se v *Podobojí* zpočátku vstupuje oknem, komorou, světlíkem, branou hřbitova, avšak posléze se světy čím dál víc mísí a z jednoho do druhého je možné projít kterýmkoli místem, ba slovem, byť to od nemrtvých a neživých vyžaduje zvláštní odvalu a sílu. Ještě zřetelnější je pak podobná prostupnost v dalších dílech *Trýznivého města*. Mizí tedy rámce, prahy, brány, které by vyznačovaly jasnou hranici a současně mizí rámce a prahy žánrové. Nejasná je rovněž hranice míst a časů, proměnlivost postav je často neodhadnutelná, stupňuje se nejistota o povaze světa, skutečnosti, existence, života a smrti. Přesto však — domnívám se — zůstávají jiné rámce a prahy, kulturní a literární kontexty, příběhy, známé kompoziční a narativní způsoby, které čtenáři umožňují porozumění a mně stále pokračující, nekončící rozvíjení.

LUBOMÍR DOLEŽEL ABOUT THE NOVEL *PODOBOJÍ*

In the dialogic contribution the author comments on the analysis and interpretation of the novel *Podobojí* which Lubomír Doležel included in his book *Heterocosmica II*. She particularly points out the allegorical nature of the novel and also the fact that the novel occurs at the beginning of her novel production in which originally separated domains of realistic and fantastic world become blended together.

KLÍČOVÁ SLOVA:

román, Daniela Hodrová, *Podobojí*, narativní alegorie, fikční svět
 novel, Daniela Hodrová, *Podobojí*, narrative allegory, fictional world

Daniela Hodrová (* 1946) vystudovala rusistiku a bohemistiku a následně romanistiku a srovnávací literaturu na FF UK. V letech 1972–1975 pracovala jako redaktorka v nakladatelství Odeon, od roku 1975 byla aspirantkou a od roku 1980 vědeckou pracovnící oddělení teorie literatury Ústavu pro českou literaturu ČSAV, které řadu let vedla. Věnuje se zejména teorii románu (*Hledání románu*, 1989; *Román zasvěcení*, 1993), poetice prostoru (*Místa s tajemstvím*, 1994) a tematice zasvěcení či pomíjivosti, publikovala „otevřenou“ poetiku literárního díla 20. století (*... na okraji chaosu...*, 2001) a eseje (*Citlivé město*, 2006; *Chvála schoulení*, 2011). Je autorkou románů (trilogie *Trýznivé město*, *Perunův den*, *Komedie*, *Točité věty* aj).